

Anker Brink Lund

Mediesystem og politisk offentlighed

Niklas Luhmann, *Massemediernes realitet*, København: Hans Reitzels Forlag, 2002, 156 s., kr. 175,00. John B. Thompson, *Medierne og moderniteten. En samfundsteori om medierne*, København: Hans Reitzels Forlag, 2001, 336 s., kr. 298,00.

Når der er grund til at ofre plads i et politologisk tidsskrift på danske oversættelser af disse to bøger, skyldes det ikke alene, at oversætterne (henholdsvis Nils Mortensen og Stig W. Jørgensen) har gjort et godt stykke arbejde. Det hænger heller ikke kun sammen med de to bøgernes individuelle kvaliteter. Det helt afgørende er de samfundsteoretiske kontraster og forfatternes indirekte polemik mod hinanden. Derved repræsenterer bøgernes argumentation konfliktende synspunkter i en langvarig tvekamp mellem teoretiske positioner, der kun i begrænset omfang er kendt inden for dansk statskundskab, hvor nyhedsmediernes politiske rolle i det hele taget er en underbelyst problematik. Læst i sammenhæng giver Luhmann og Thompson samlet set et glimrende indblik i de vilkår, som moderne massemedier byder politisk virksomhed. Men en sådan tilegnelse kræver en aktiv indsats fra læserens side. Selv om begge forfattere krydrer deres fremstilling med forførende og forenkede eksempler, stikker deres teoretiske ambitioner heldigvis dybere. Den, der har tålmodighed til at grave sig ned i de teoriførende lag, bliver rigeligt belønnet med indsigt og forståelse.

Begge forfattere understreger, at sociologisk set spiller massemediernes som institution en helt central rolle i etableringen af moderne samfund. Selv om de ikke er enige i analysen af mediernes politiske normgrundlag, er de to forfattere fælles om at afvise både den hævdvundne journalistiske ideologi om objektivitet og den traditionelle medieskepsis baseret på påstande om forfald og konspiration. Massekommunikation opfattes derimod som et kontekstbestemt socialt fænomen, hvor iagttageren aldrig kan sætte sig fuldstændig ud over sin egen iagttagelse i form af mere eller mindre fordomsfuld selvforståelse. Niklas Luhmann (1927-1998) anskuer massemediernes som et funktionssystem med begrænset autonomi. I en sådan optik er der intet behov for et normativt fundament for det teoretiske arbejde. Analogt med "markedet", der fungerer som intern omverden for økonomiske organisationer, bliver "offentlig mening" en betegnelse, som politiske aktører giver deres systemdefinerede omverden. John B. Thompson (f. 1938) knytter an til Frankfurterskolens kritiske teori og stiller i sin bog ikke kun spørgsmålet, hvilken funktion medieinstitutioner har i moderne samfund, men også hvilken rolle de bør spille i udviklingen af selvstændige og ansvarlige samfundsborgere: Demokratiske fællesskaber kan ikke løbe fra idealer om "offentlig meningsdannelse" som klassisk norm for repræsentativt folkestyre. Umiddelbart forekommer de to synspunkter ikke forenelige. Det er imidlertid min påstand, at systemteori og offentlighedsteori tilbyder to gensidigt supplerende perspektiver på massemedie-

ret realitet. Gennem dialektisk samlæsning kan det kvalificere grundlaget for studier i politisk kommunikation.

Normativ offentlighedsteori

John B. Thompson tager udgangspunkt i det offentlighedsteoretiske begrebsapparat, som Jürgen Habermas (1962) gjorde til alment tankegods inden for kritisk mediesociologi. Thompson understreger dog, at borgerlig offentlighed som et konkret publikum samlet under fælles samtale i tid og rum, kun forekommer undtagelsesvist i praktisk politik – både historisk og aktuelt. Den offentlighedsteoretiske argumentation kan derfor ikke samfundsteoretisk fastholdes i sin oprindelige udformning. Habermas (1973 og 1990) har da også selv flere gange taget tilløb til en grundig revision af sit hovedværk fra 1962. Men i 1990 erkendte han i forordet til det 19. oplag af bogen, at han ikke magtede at gøre det. På en måde kan man sige, at Thompson forsøger at lave den revision af Habermas' offentlighedsteori, som ophavsmanden selv måtte opgive at gennemføre. Thompson betegner mere beskedent sit bidrag som "en måde at tænke på praktisk-moralske spørgsmål" under nye historiske omstændigheder. Præmissen er, at moderne offentlighed ikke kan baseres på et ideal om borgernes samtidige tilstedeværelse under fælles samtale. Torvet i Athen og de diskuterende bønder ved gadekæret er en saga blot. Sådanne forsamlinger har aldrig været hovedregelen i politiske processer og må i dag anses for helt urealistiske. Men – og det er en afgørende pointe for Thompson – selv om borgerlig offentlighed som politisk realitet er en illusion, er en sådan idealiseret forestilling nødvendig for legitimering af politisk demokrati. Hertil kommer, at forestillingen om inddragelse af borgere gennem offentlig samtale i praksis kan fungere som udgangspunkt for politisk deltagelse og derved kompensere for institutionaliserede svagheder ved repræsentativt demokrati. Med et så pragmatisk sigte behøver man ikke abonnere på Habermas' talehandlingsteori og idealer om kommunikativ handlen uden brug af magt. For Thompson handler politik da heller ikke om højstemt diskursetik, men om at gøre brug af magt mere gennemskuelig og dermed åben for folkelig modmagt.

For Thompson åbner medieudviklingen nye muligheder i retning af en global offentlighed med etablering af netværk uafhængige af lokale og nationale fællesskaber. På samme måde som massemedierne tidligere i høj grad var med til at etablere national identitet, forventer Thompson nu en global fortsættelse. Det fordrer en teori om medieglobalisering. Til analyse af denne udvikling slår Habermas' offentlighedsteori ikke til. For det første kritiserer Thompson de traditionelle offentlighedsteoretikere for systematisk at idealisere nationalstaten og skrive perspektivløs forfaldshistorie. Han hævder, at den politiske offentlighed absolut ikke er blevet ødelagt af moderne massemedier. Politisk deltagelse er derimod blevet "forflyttet" fra det lokale og traditionsbundne til en grænseoverskridende "af-ritualisering af traditioner" (p. 216).

For det andet afviser Thompson, at den moderne, politiske offentlighed nødvendigvis bliver topstyret og "refeudaliseret". Modargumentationen er, at politiske ledere næsten ingen steder er herre over deres offentlige fremtræden. De er tvunget til at tilpasse aktiviteterne til den globale synlighed. Hvis beslutningsta-

gere ignorerer den konstante overvågning, løber de ind i alvorlige realpolitiske problemer: Bommerter og skandaler er en konstant risiko ved magtudøvelse i "den medierede synligheds tidsalder" (p. 135). Herved er der grundlæggende ændret ved de vilkår, under hvilke repræsentativt demokrati praktiseres lokalt, nationalt og globalt. Hvor Habermas primært har øje for nationale elitors magt over medierne, fremhæver Thompson muligheder for udøvelse af kollektiv modmagt som følge af eliternes begrænsede kontrol med synligheden gennem nyhedsmediernes. Den senmoderne offentlighed består således hverken af lige og frie statsborgere eller af magtesløse masser. Der er tale om et segmenteret publikum, hvis loyalitet må dyrkes aktivt, og hvis støtte kan være politisk afgørende under hverdagens politiske forhandlinger – ikke kun i forbindelse med afholdelse af formelle valg-handlinger. I den sammenhæng inddrager Thompson begrebet *ideologi* "befriet for nogle af de antagelser der har tynget det i fortiden" (p. 234). Thompson argumenterer for en dynamisk og pragmatisk opfattelse af specifikke symbolske former, der kan tjene magtformål. Det vil sige systematisk etablering af asymmetriske magtforhold baseret på stereotype fremstillinger af social virkelighed. Således bliver der tale om ideologi uden hegemoni, idet ideologisk tankegods punktvis kan vendes mod etablerede systemer i form af ideologikritisk modmagt i det civile samfund.

Thompson konkluderer optimistisk, at vi som følge af de ændrede vilkår og udviklingen af symbolske miljøer, der rækker ud over nationalstatens grænser, har gode muligheder for at genopfinde offentligheden som demokratisk institution. Der er vel at mærke ikke tale om en sfære eller et traditionsbestemt rum, men om et virtuelt princip for reguleret populisme. Det vil sige en demokratisk præmis, der tager idealer om liberalistisk ytringsfrihed alvorligt, men ikke overlader pluralismen til rene markeds kræfter. Der plæderes således for etablering af *public service*, som vi fra elektroniske medier kender det fra det britiske BBC og danske DR og TV2. På et sådant blandingsøkonomisk grundlag skulle det være muligt at etablere nye offentlighedsformer "fælles uden rumlighed" (p. 253), blandt andet manifesteret som globale NGO'er og græsrodsinitiativer. Samtidig betyder det, at traditionelle politiske partidannelser geråder i krise: Engagement i almenvellet er ikke længere primært knyttet til vælgerforeningernes programatiske diskussioner. Der er snarere tale om "følelse af ansvar for det fraværende, erhvervet gennem medieret oplevelse" (p. 256).

En senmoderne offentlighedsteori må således tage højde for, at demokratisk debat ikke er bundet til lokaliserede rum. Hertil kommer, at medieret meningsdannelse ikke nødvendigvis er dialogbaseret, og at hverdagslivets "flygtige og overfladiske domæne" i stigende grad politiseres. Som bærer af offentlig mening er det pluralistiske mediesystem altså ikke kun arena for offentlig debat, men også en politisk aktør med betinget autonomi. Herved allokerer konkurrerende nyhedsformidlere synlighed med gyldighed for samfundet. For Thompson betyder den moderate konstruktivisme dog ikke, at medieanalysen kan undvære et normativt grundlag: Borgerlig offentlighed er måske nok en illusion, men en nyttig illusion, "og tilsyneladende den eneste ide, der i dag er i stand til at garantere legitimiteten af politisk magtudøvelse" (p. 271).

Konstruktivistisk systemteori

For Luhmann er det ikke legitimitet, men funktionalitet, der udgør erkendelsesinteressens omdrejningspunkt. Han spiller bevidst på den sproglige dobbeltfunktion i "massemediernes realitet": Bogen handler ikke kun om mediesystemets reale virksomhed, men også om den realitetskonstruktion, som medierede operationer tilbyder andre systemer.

Luhmann underkaster massemediernes samme systemteoretiske analyse som alle andre samfundsmæssige funktionssystemer. Det antages, at systemerne sikrer systemintern "sensemaking" gennem selektiv fortolkning af systemets omverden. Information defineres som en forskel, der gør en forskel. Mediesystemets funktion er som delsystem at skabe mening ved etablering af sådanne forskelle: "Massemediernes øger samfundets irritabilitet og derigennem dets evne til at udarbejde informationer" (p. 106). Mediesystemet sikrer alle sociale delsystemer en fælles hukommelse og alment accepteret nutid, som samfundsmæssigt bruges til at selektere relevante aspekter ved fortiden og fastlægge forventninger til fremtiden. En sådan konstruktivistisk skabelse af "realitet" udelukker ikke kausal påvirkning udefra. Men i den operative virkelighed er ekstern indflydelse alene at betragte som "irritationer". I den aktuelle nutid kan massemediernes ud fra systemteoriens præmisser ikke skelne verden, som den er, og verden som den iagttages, fra hinanden.

Denne form for medie-baseret konstruktivism er på en gang systemets centrale funktion og systematiske begrænsning. Medierne bearbejder forskellige irritationer fra omverdenen. Disse irritationer har blandt andet form af nyheder, det vil sige overraskende kommunikation med et faktisk indhold. Mediesystemets primære funktion er samfundsmæssigt at omarbejde sådanne irritationer til information. Det sker hverken som objektiv afspejling af en ydre virkelighed eller fuldstændigt uafhængigt af eksisterende realiteter, men gennem systematisk arbejde med temaer, defineret som "forudsætningen om noget-allerede-er-bekendt samt behovet for yderligere information" (p. 22).

Selektion af relevante temaer tjener således til kobling mellem massemedier og andre samfundsområder. Valget af temaer er ikke et fuldstændig medieinternt anliggende, idet mediernes funktionsdygtighed og troværdighed beror på systematisk tema-accept. Mediesystemet fungerer som katalysator ved transformation af nyheder og andre eksterne irritationer til systemintern information og opinion. Mediesystemet er baseret på "universalpræsens" indrettet på hurtig erindring og indbygget glemsel. Nu-ismen forudsætter "tematisk redundans", som definerer, hvad der meningsfuldt kan forventes i form af fortsat konstruktion af realitet. Det tilbyder uendelig variation over tidsaktuelle temaer, som beholder deres meningskabende kraft, men gradvist taber konkret informationsværdi. Derved skaber massemediernes den fornemmelse for realtid, som det øvrige samfund må tilpasse sig til. Når noget betegnes som "nyt", bliver noget andet dermed fremstillet som "gammelt". Det understreges derved, at mediesystemets væsentligste magt beror på muligheden for at vælge fra.

Kontrollen med hvad der på et givent tidspunkt anses for relevante temaer, giver mediesystemet autonomi i det samlede samfundssystem. Massemediernes kommenterer, bestrider og korrigerer sig selv. Tematiseringen – ikke de bagved-

liggende holdninger og meninger – er afgørende for realitetskonstruktionen. Luhmann betegner denne form for kontrol som produktion af selektiv "ignorans", der konkret manifesteres som "den professionalisering, som vi i dag kender under navnet journalistik" (p. 40). Han gennemgår de journalistiske nyhedskriterier og argumenter for det funktionelle i, at medierne systematisk fokuserer på personer, afvigelser og skandaler. Den journalistiske praksis tjener til at etablere normer for social handlen. Mere alment udmøntes de serielle enkeltsager og den selektive personfikseringen i "håndgribelige symboler på en ubekendt fremtid" (p. 48). Derved konstrueres en social hukommelse og et politisk handlerum, der hele tiden må fornys inden for et begrænset repertoire af kendte temaer. Det uventede og usandsynlige fremtræder som spektakulære undtagelser, der bekræfter reglen om orden og sandsynlighed. På det grundlag opstår der indforståede baggrundsformodninger, der repræsenterer interesser, som sjældent kommunikeres eksplicit i mediedækningen. Der leveres præmisser til det politiske system, som fungerer uafhængigt af nyhedsformidlingen, men vanskeligt kan eksistere uden mediesystemets irriteringer i form af beslutningsanledninger og offentliggjort mening.

Offentliggjort mening er vel at mærke ikke kun knyttet til faktisk nyhedsformidling og baggrundsinformation. Også reklame og underholdning spiller en afgørende rolle for systematisk konstruktion af social realitet, hævder Luhmann. Det er netop i uddifferentieringen af disse delfunktioner at massemediernes samfundsmæssige betydning cementeres og udbygges. Reklamens betalte meddelelser låner troværdighed fra det journalistiske stof. Underholdningsindslagene tilbyder til gengæld en fiktiv realitet, som fremhæver den sædvanlige måde at leve på som politisk korrekt. Analytisk betyder sammenblandingen af nyheder, reklame og underholdning, at det kun vanskeligt lader sig gøre generelt og entydigt at måle mediesystemets samlede effekt.

Den politiske påvirkning må systemteoretisk opfattes som en løbende proces, der "udspænder en horisont af selvskabt uvished, som må betjenes gennem flere og stadig flere informationer" (p. 106). Anskuet samfundsmæssigt fungerer især nyheder og journalistiske features som en samfundsmæssig hukommelse, der hele tiden revideres gennem konkrete valg mellem glemsel og erindring. Derved etableres situationelt en fælles referenceramme for social handlen: "For samfundssystemet består hukommelsen i, at man ved enhver kommunikation kan forudsætte bestemte realitetsantagelser som bekendte ... realitetsudsnit (temaer) bliver så overlejet af en anden realitet, der ikke er konsensuspligtig" (p. 85).

At mediesystemet tilbyder social hukommelse, som ikke hviler på diskursiv konsensus, er en helt afgørende præmis for Luhmanns opgør med habermasiansk offentlighedsteori. Massemediernes samfundsmæssige "objektivitet" og "politiske uskyld" beror på, at de tilsyneladende ikke tvinger nogen til noget som helst. Forudsætningen for politisk debat er på dette teorigrundlag ikke kommunikativ handlen, der stræber mod gensidig forståelse. "Der kan så at sige gå sport i kommunikation af egenrådige domme, som alligevel kan støtte sig på en fælles underforstået realitet," hævder Luhmann. "I fremstillingen af samfundet er det derfor især bruddene, der fremtræder – hvad enten det er på tidsaksen eller inden for det sociale område" (p. 100).

Politisk set tematiserer mediesystemet problemer gennem konstant irritation. Problemløsninger kan altid atter problematiseres. Når visse problemfelter prioriteres igen og igen gennem afvigelse og modsigelse, har ingen rationel diskurs magt til at imødegå eller afvise den tematiske realitetskonstruktion. Konformitet og konstans i de sociale rammebetingelser tematiseres derimod kun sjældent i de nyhedsfikserede massemedier. Men det svækker ikke troværdigheden af den formidlede opfattelse af, hvad der er alment, faktisk og virkeligt. For de sociale normer cementeres gennem afvigelser og brud – ikke gennem normativ enighed om, hvad der skal gælde for forståeligt, sandt, sandsynligt og politisk korrekt. ”Moralen behøver noget tydeligt skandaløst, for at forynges ved sit fald; den behøver massemediernes og specielt fjernsynet,” hævder Luhmann (p. 102). Den massemedierede konstruktion af, hvor problematiske forholdene er, skaber så at sige sin egen modsætning: Hvordan det egentlig burde være. Når et tema moraliseres, for eksempel gennem politisk konflikt, behøver det altså ikke funderes i abstrakte idealer. Det er tilstrækkeligt, at de faktiske realiteter i konkrete tilfælde fremstilles på en sådan måde, at de strider mod ønsker om en anderledes realitet.

Fælles arvegods

De to synspunkter på offentlig meningsdannelse kan betragtes som kontrasterende talepositioner, der i et dialektisk samspil trækker lange linjer tilbage til Immanuel Kant og Edmund Burke, John Stuart Mill og Alexis de Tocqueville (Sabine og Thorson, 1973). Problematikken har været stedmoderligt behandlet i nyere europæisk politologi, mens tvetydigheden i massemediernes rolle som politisk arena og aktør i højere grad er blevet drøftet i den amerikanske samfundsvidenskab (for eksempel Bybee, 1999; Peters, 1988).

Anskuet på den baggrund går modsætningerne mellem Thompson og Luhmann på aspekterne tid/rum og konflikt/konsensus. Thompson er specielt optaget af etablering af politisk enighed i ”rumligt uafhængig samtidighed” (p. 42). Han understreger, at tendenser til globalisering kombineret med ny teknologi på afgørende vis har ændret vilkårene: Modtagelse af meddelelser finder sted som en lokal aktivitet, men ny informationsteknologi gør det muligt at være virtuelt til stede på mange andre lokaliteter på samme tid. Luhmann er mere optaget af massemediernes samfundsmæssige funktion som konfliktfyldt konstruktør af fælles opfattelse af tid. Det samfundsteoretisk afgørende er, at alting altid kunne være anderledes. Derfor har sociale systemer brug for synkroniserede referencerammer. Fordi der findes flere muligheder, end systemet konkret kan realisere, bliver det helt afgørende for meningsdannelsen, at der etableres en fælles hukommelse og punktvis opfattelse af, hvad der gør en forskel her og nu. Massemediernes konstante revision af omverdensreferencer muliggør en sådan etablering af alment accepteret nutid – uden at denne reduktion af kompleksitet kræver konsensus af politisk eller normativ art.

Det udelukker ikke, at der samfundsteoretisk kan konstrueres et begreb om ”offentlighed”, der lader sig skelne både fra massemediernes som system og ”offentlig mening” som legitimering af demokratiske styreformere. Men Luhmann afviser, at der skulle findes en sådan realitet i tid og rum – uafhængig af system-

intern meningsdannelse i form af "skemadannelse" og "stereotypisering". Offentlighed er heller ikke nogen givet eller uundværlig kategori, der umiddelbart kan tjene som normativt grundlag for politisk virksomhed. Offentlighedsteori i sin habermasianske form opfattes udelukkende som et velment, men ikke ganske vellykket "forsøg på at skubbe problemet over til etikken" (p. 149). Det lykkes da også kun i begrænset omfang for Thompson at konkretisere sit håb om en ikke-lokaliseret offentlighed som fremtidigt legitimationsgrundlag for repræsentativt demokrati. Han nøjes med vage anvisninger, der ud over markedskorrigerende *public service* peger i retning af det, man i USA betegner som *public journalism* (Glasser, 1999). Men problemet er, at han derved indirekte modsiger sin egen pointe om, at senmoderne offentlighed hverken er lokalt funderet eller dialog-baseret (Schudson, 1999).

Luhmann afviser desuden kategorisk, at intersubjektiv enighed er nødvendig for etablering af politisk offentlighed. Tværtimod hævder han, at meningsdannelse foregår som konstant bearbejdning af uenighed (dissent). Kommunikation forudsætter altså ikke (som hos Habermas) universalpragmatiske gyldighedsforudsætninger som forståelighed, sandhedssøgen, autenticitet og normativ rigtighed. Det kræver blot, at aktiviteten af de involverede subsystemer anerkendes som strukturskabende og dermed middel til begrænsning af systemintern kontingens. Med det udgangspunkt kan man mediesociologisk helt se bort fra besværlige begreber som "(falsk) bevidsthed" og "ideologi". Det er Thompson bestemt ikke enig i. For ham har ideologi-begrebet stadig en væsentlig rolle at spille i moderne samfundsteori. Det fremhæves, at mediernes rolle i høj grad er at "etablere og bevare systematisk asymmetriske magtforhold" (p. 234). Selv om det anerkendes, at den slags symbolske forståelsesformer af publikum kan anvendes til ideologikritiske og systemnedbrydende formål, gennemsyrrer ideologiske meddelelser politiske processer på tværs af tid og rum. Massemediernes selektive virkelighedsbilleder skaber med andre ord grundlag for en magtbaseret konsensus, som er afgørende for politiske beslutningsprocesser og store dele af hverdagslivets praksis. Sådanne processer er udtryk for social konstruktion af virkelighed, men de er ikke frit i luften svævende: Magtudøvelsen må samfundsteoretisk legitimeres i massemediernes kollektive virksomhed som stedfortrædende, borgerlig offentlighed.

Politologiske perspektiver

De to forfattere henviser ikke på noget tidspunkt til hinanden, men polemiserer konstant imod det teorigrundlag, som den anden står for: Thompson opfatter det systemteoretiske blik som en kynisk og ukritisk accept af mediernes magtudøvelse og derved underminering af rationel, politisk handlingskoordination. Omvendt karakteriserer Luhmann normativ offentlighedsteori som et "vildspor", der fejlagtigt hævder, at samfundssystemets stabilitet beror på etiske fordringer og diskursiv konsensus. Hvor Thompsons arbejde står svagt på konkretisering af mediernes konkrete samfundsfunktion, men stærkt i den historiske karakteristik af offentlighedens rolle som politisk norm, gør det modsatte sig gældende hos Luhmann. Her er beskrivelsen af nyhedsmediernes politiske funktion ganske overbevisende,

men tilsyneladende er der tale om et mediesystem uden publikum. Der er ingen kommunikativ plads til selvstændige og ansvarlige samfundsborgere i et socialt system konstitueret på grundlag af autopoietisk autonomi.

På trods af denne uenighed, er der imidlertid ingen, der forbyder os andre – i rollen som analyserende iagttagere – at skifte mellem de to standpunkter. Vi kan konkret betragte en empirisk problematik systemteoretisk på ét tidspunkt og offentlighedsteoretisk på et andet. Anskuet pragmatisk kan konstruktivistisk og normativ teori betragtes som to delvist overlappende perspektiver på social virkelighed. Til brug for konkrete medieanalyser lader Luhmann og Thompson sig udmærket kombinere i praksis. En dialektisk læsning leder blandt andet i retning af politologisk interessante spørgsmål af typen: Hvordan skabes konsensus i en konfliktfyldt tid med konkurrerende fællesskaber? Hvordan er det trods alt muligt for politiske systemer, for eksempel nationalstaten, at bevare en relativ høj grad af konsensus i globaliserede rum?

Begge forfattere er enige om, at nyhedsmediernes tilbyder politiske beslutningsanledninger under socialt pres i tid og rum. Mediesystemet indsamler og redigerer sådanne anledninger, der kan sættes på den politiske dagsorden som nyhedsaktuelle begivenheder og autoritative udspil. Summen af modsætningsfyldte forventninger legitimerer nyhedsmediernes normativt som loyal referent og kritisk kommentator. Det vil i politisk sammenhæng sige en afvisning af den journalistiske rolle som partipolitisk skødehund, men betinget accept af rollen som systembevarende hyrdehund. Nyhedsinstitutionens konfliktfyldte realitetskonstruktion er ikke ensbetydende med, at idealet om rationel handlingskoordination i det offentlige rum forsvinder fra den politiske virkelighed. Selv om borgerlig offentlighed ikke aktuelt findes som et konkret sted, hvor borgerne mødes og drøfter almenvellets problemer, lever ideen om lige og fri deltagelse i almenvellets meningsdannelse videre som præmis for repræsentativt demokrati. Ved påberåbelse af dette ideal kan udøverne af konfliktregulerende journalistik stadig agere meningsdannende på vegne af publikum i samspil med politiske beslutningstagere.

Hertil kommer, at journalisternes spørge-privilegium, som i demokratiske samfund kun tildeles udvalgte myndighedspersoner som læger, dommere og politifolk, ikke ubetinget tilhører den enkelte journalist. Retten til at spørge og kræve sande, forståelige, oprigtige og politisk korrekte svar er et politisk privilegium, der gradvist er blevet institutionaliseret. I sidste instans legitimeres denne praksis i publikums forventninger til nyhedsformidling som nødvendig forudsætning for demokratisk deltagelse i offentlig debat.

Den nyhedsformidlende selektion afhænger af bestemte historiske omstændigheder i tid og rum. For de redigerende aktører er det væsentlige, at nyheder har et troværdigt indhold, der kan bekræftes af andre end journalisten selv. Fremmedreferencer kræver derfor systemintern bekræftelse. Ulige kilderelationer opfattes i den forbindelse som en naturlig del af arbejdet med at finde og formidle nyheder. Men journalistiske idealer om direkte demokrati manifesterer sig jævnlige som målrettet indsats med henblik på at kompensere uligheder. Altså en slags positiv særbehandling af de ”magtesløse” og en kritisk behandling af aktører, der opfattes som ”magthavere”.

I hverdagen udøver journalister og redaktører gennem valg af kilder en meningsdannende beslutningsmagt ved kollektivt at definere, hvem der er "magthavere" og "magtesløse", hvem der er "de andre" og hvem der er "os" i tid og rum. De vagthavende nyhedsformidlere vælger rutinemæssigt mellem forskellige kilder, hvis meninger ofte er journalisterne bekendt på forhånd. Tilsyneladende overlades det herudover til udenforstående iagttagere at definere de medierede problemer. Dog således at kilder kun opnår taleret, hvis mediesystemets professionelle aktører vælger at referere eller citere dem. Det centrale spørgsmål er i den forbindelse ikke, om den politiske journalistik er "et autopoietisk system" (i Luhmanns forstand) eller "en stedfortrædende, borgerlig offentlighed" (i Thompsons). Mere afgørende er, om nyhedsmedierne som konstruktiv producent af politisk tid og rum har fjernet sig så langt fra andre sociale institutioner, at rollen som demokratiets vagthund ikke længere lader sig meningsfuldt begrunde i offentlighedsteoretiske normer eller effektiv systemtilpasning.

I modsætning til den normativt funderede mediekritik tyder empiriske studier (Lund, 2002; Pedersen m.fl., 2000) på, at den politiske offentlighed i dagens Danmark må betragtes som en professionaliseret nyhedsinstitution med betinget autonomi. Journalister udøver hver dag mere eller mindre selvstændigt politisk indflydelse, men der er sjældent tale om systematisk magtudøvelse i bestemt form ental. Hvis den institutionaliserede konstruktion af politisk virkelighed var autonom, måtte den nødvendigvis indebære effektive styringsmuligheder, for eksempel straf eller belønning. Men journalistisk indflydelse af redigerende art er relativt ustyrlig og uden autoritative sanktionsmuligheder. Det gør ikke nødvendigvis handlekraften mindre i konkrete beslutningsprocesser, men autonomien er altid betinget af andres handlinger. De færreste vil således betegne den vagthavende tv-meteorolog som "magthaver", selv om rolleindehaveren i konkrete tilfælde er særdeles indflydelsesrig i og med, at store dele af publikum lader sig påvirke af forudsigelser om vejr og vind. På tilsvarende vis hviler nyhedsinstitutionens politiske indflydelse på kontingens, usikre forudsigelser, indirekte rådgivning og mere eller mindre velbegrundede advarsler. Det står både politikere og publikum frit for at handle anderledes end foreskrevet.

Sådanne betragtninger indgår sjældent i den offentlige debat om medier og magt. På dette punkt kan kombinationen af Luhmanns konstruktivistiske systemteori og Thompsons revision af Habermas' normative offentlighedsteori ikke bare kvalificere akademiske studier af medier og magt. Der tilbydes også deltagerne i den mediekritiske debat forskningsbaserede begreber og perspektiver på en kompleks virkelighed. Læst i sammenhæng kan de to bøger således yde væsentlige bidrag til bedre forståelse for offentlig meningsdannelse præget af politiske konflikter formidlet af irriterende massemedier.

Litteratur

Bybee, Carl (1999). *Can Democracy Survive in the Post-Factual Age? A Return to the Lippmann-Dewey Debate About the Politics of News*, Indianapolis: Journalism Communication Monographs.

- Glasser, Theodore Lewis (1999). *The Idea of Public Journalism*, New York: The Guildford Press.
- Habermas, Jürgen (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit*, Frankfurt am Main: Suhrkamp. (19. Auflage, 1990)
- Habermas, Jürgen (1973). *Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Habermas, Jürgen og Niklas Luhmann (1985). *Theorie der Gesellschaft oder Socialtechnologie*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Luhmann, Niklas (1996). "On the Scientific Context of the Concept of Communication", *Social Science Information*, Vol. 25, No. 2, pp. 257-267.
- Lund, Anker Brink (2002). *Den redigerende magt: Nyhedsinstitutionens politiske indflydelse*, Århus: Aarhus Universitetsforlag,
- Pedersen, Ove K., Peter Kjær, Anders Esmark, Maja Horst og Erik Meier Carlsen (2000). *Politisk journalistik*, Århus: CFJE.
- Peters, John Durham (1988). "Institutional Sources of Intellectual Poverty in Communication Research", *Communication Research*, Vol. 13, No. 4, pp. 302-317.
- Sabine, George H. and Thomas L. Thorson (1973). *A History of Political Theory*, Hinsdale: Dryden Press.
- Schudson, Michael (1999). *The Good Citizen*, Cambridge: Harvard University Press.
- Thompson, John B. (1990). *Ideology and Modern Culture: Critical Theory in the Era of Mass Communication*, Cambridge: Polity Press.